

בעיית הפליטים תחילה

ההנהגה הפוליטית המתונה, בצירוף שיקולים אידיאולוגיים ולחץ של המתנגלים, מנעו אפשרות זו במידת תקופה ארוכה, שבה הלך והתגבש העם הפלסטיני, שמיליונים מבניו היו תחת שלטון ישראל.

ב-1978, כשנה לאחר עליית בניגן לשלטון, נחתם הסכם קמפ-דיוויד בין ישראל למצרים. השלום שהושג העניק לישראל יתרונות, אולם גרר החזרת כל סיני למצרים והשאיר בידי ישראל את רצועת עזה. לכך צורפו הצהרות בדבר "הזכויות הלגיטימיות של העם הפלסטיני" ו"פתרון הבעיה הפלסטינית". האופציה היחידה, לפחות לגבי הגדה המערבית, טורפדה. גם הסכם השלום עם ירדן הותיר את הבעיה הפלסטינית, לדבות מרכיב הפליטים, בחיקה של ישראל.

על הסכמי השלום האלה ניתן לומר שהם מימשו את הרעיון של השמאל בדבר "שטחים תמורת שלום", טיטמה שאיפשרה למצרים ולירדן להתנער מכל אחת ריזות לנושא הפליטים. אחרי כל אלה הושג הסכם ארסלן עם הפלסטינים, שהבטיח להם שטחים ומדינה, אך שוב, בעיית הפליטים, המהווה סכנה קיומית למדינת ישראל. ישארה פתוחה, כאשר הישראלים מנסים להיחלץ ומתעלמים מטכנתה.

קצת עולה שאלת הסכם שלום עם סוריה, ושוב מדובר על שטחים תמורת שלום, כאשר איש אינו יודע באיזה שלום מדובר וכמה זמן יחויק מעמד. במקביל שבה ועולה גם שאלת חידוש המשא ומתן עם הפלסטינים. לי נראה שיש לפתוח כל משא ומתן שכזה בבעיית הפליטים, לבחון אם הצד השני מוכן להסדרה בשטחו ולהסיר מישראל כל דרישה לקלטם. זהו נייר הלקמוס האמיתי של השלום. מי שאינו מוכן לכך, מי שמספר לנו ש"יהיה בסדר" ו"הזמן יעשה את שלו" – לא השלים עם קיומה של ישראל כמדינה יהודית. ■

ב-1948 הפרו מדינות ערב את החלטת האו"ם ותפסו את מדינת ישראל במגמה להשמדה. אילו עלה הדבר בידן, היה השטח שממערב לירדן מתחלק בין סוריה, ירדן ומצרים, ואולי גם לבנון. מדינת פלסטין לא הייתה קפואה איש לא היה שומע על הפלסטינים.

אולם ההתקפה על ישראל נכשלה והשטח שייך עד לפלסטין חולק בין ירדן (הגדה המערבית), מצרים (רצועת עזה) וישראל. אף אחת ממדינות אלה לא חפצה לקחת פלסטין. אולם מדינות ערב לא זנחו את חלום השמדת ישראל, והפליטים הפלסטינים שימשו להן קלף צבאי, מדיני ותעמולתי. הפליטים החזיקו במחנות גפרדים ולא זכו בזכויות אזרח במדינות המארזחות. ה"סטטוס" של פליטים נשמר, והוא עובר בירושה מדור לדור. רבים ממאות אלפי הפליטים שנמלטו בשעתו כבר אינם בין החיים, אולם הריבוי הטבעי והורשת ה"סטטוס" גרמו לכך שמספר הפליטים הולך וגדל מדור לדור, ומספרם מגיע כיום למיליונים.

במלחמת ששת הימים כבשה ישראל, בין השאר, את הגדה המערבית ואת רצועת עזה. התוצאה הייתה שרובו של הציבור הפלסטיני נמצא תחת רשות מדינית אחת, ישראל, ובכך התעצם גיבושו לעם. רבים ממהגריה של ישראל הבינו את הסכנה הצפויה בהקמת מדינת פלסטינית, שתדרוש את ירושלים כבירה, חזרה לגבולות 48 ואת החזרת הפליטים לתחומי מדינת ישראל. "לא למדינה פלסטינית" היה במשך שנים יסוד למדיניות הישראלית. אולם הסירוב למדינה פלסטינית יכול היה להתקיים רק בצירוף החזרת הגדה המערבית לירדן ורצועת עזה למצרים, תוך דרישה לפתור את בעיית הפליטים והתושבים הפלסטינים בשטחים אלה.

ישראל לא הייתה מסוגלת למהלכים אלה. חולשת